

Dohovor o právach dieťaťa

Distribúcia:
VŠEOBECNÁ

CRC/C/GC/7/Rev.1
20. septembra 2006

Pôvodné znenie: Angličtina

VÝBOR PRE PRÁVA DIEŤAŤA
Štyridsiate zasadnutie
V Ženeve, 12. až 30. septembra 2005

VŠEOBECNÝ KOMENTÁR Č. 7 (2005)

Uplatňovanie práv dieťaťa v ranom detstve

I. ÚVOD

1. Tento všeobecný komentár vznikol na základe skúseností Výboru pre práva dieťaťa s hodnotením správ štátov, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru. V mnohých prípadoch bol poskytnutý len malý objem informácií z raného detstva limitovaný predovšetkým na oblasti detskej úmrtnosti, zápisu pôrodov a zdravotnej starostlivosti. Výbor sa preto rozhodol venovať diskusii o širších dôsledkoch Dohovoru o právach dieťaťa pre malé deti. V podobnom duchu vyhradil výbor v roku 2004 jeden deň všeobecnej diskusii na tému „Uplatňovanie práv dieťaťa v ranom detstve“. Výsledkom je súbor odporúčaní (viď CRC/C/143, časť VII), ako aj rozhodnutie vypracovať všeobecný komentár k tejto dôležitej téme. Jeho prostredníctvom hodlá výbor podnecovať uznávanie faktu zakotveného v Dohovore, že malé deti sú vskutku držiteľmi všetkých práv a že rané detstvo je z hľadiska plnenia týchto práv kritickým obdobím. Pracovné vymedzenie výrazu „rané detstvo“ výborom zahŕňa všetky malé deti: od narodenia a dojčenského obdobia cez predškolský vek až do obdobia zahájenia školskej dochádzky (viď odsek 4 nižšie).

II. CIELE VŠEOBECNÉHO KOMENTÁRA

2. Ciele všeobecného komentára sú:

(a) posilniť chápanie ľudských práv všetkých malých detí a upriamiť pozornosť zmluvných strán Dohovoru na ich záväzky a povinnosti voči malým deťom;

(b) vyjadriť sa k osobitným črtám raného detstva, ktoré ovplyvňujú plnenie práv;

(c) podnecovať uznávanie malých detí od počiatku života ako členov spoločnosti, vyznačujúcich sa vlastnými záujmami, schopnosťami a zraniteľnosťami a podporovať chápanie požiadaviek na ochranu, usmerňovanie a podporu pri uplatňovaní ich práv;

(d) upriamiť pozornosť na potrebu zohľadnenia rozmanitosti pri vykonávaní Dohovoru v ranom detstve, vrátane rozmanitosti súvisiacej s okolnosťami života malých detí, kvality ich zážitkov a skúseností a vplyvov, ktoré formujú ich rozvoj;

(e) poukázať na rozdiely v rámci kultúrnych očakávaní a zaobchádzania s deťmi, vrátane miestnych zvykov a postupov, ktoré by sa mali rešpektovať, ak neodporujú právam dieťaťa;

(f) zdôrazňovať zraniteľnosť malých detí voči chudobe, diskriminácii, rozpadu rodiny a rôznym ďalším negatívnym faktorom, ktoré porušujú ich práva a ohrozujú ich blaho;

(g) prispieť k plneniu práv pre všetky malé deti prostredníctvom formulácie a podpory komplexných politík, zákonov, programov, postupov, odborného tréningu a výskumných činností zameraných výslovne na práva v ranom detstve.

III. ĽUDSKÉ PRÁVA A MALÉ DETI

3. **Malé deti sú držiteľmi práv.** Dohovor o právach dieťaťa chápe dieťa ako „každú ľudskú bytosť mladšiu ako osemnásť rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr“ (čl. 1). Aj malé deti sú teda držiteľmi všetkých práv zakotvených v Dohovore. Majú nárok na osobitnú ochranu a v súlade s ich rozvíjajúcimi sa schopnosťami aj na progresívne uplatňovanie svojich práv. Výbor je znepokojený faktom, že zmluvné strany v rámci plnenia svojich záväzkov voči Dohovoru nevenujú dostatočnú pozornosť malým deťom ako držiteľom práv a ani potrebným politikám, zákonom a programom pre vykonávanie ich práv počas tejto významnej fázy detstva. Výbor potvrdzuje potrebu celostného uplatňovania Dohovoru o právach dieťaťa v období raného detstva s ohľadom na princípy univerzálnosti, nedeliteľnosti a vzájomnej závislosti všetkých ľudských práv.

4. **Definícia raného detstva.** Vymedzenia pojmu „rané detstvo“ sa v rôznych krajinách a regiónoch líšia, a to v závislosti od miestnych zvyklostí a organizácie systému základných škôl. V niektorých krajinách prebieha prechod z predškolského obdobia do obdobia školskej dochádzky v 4 rokoch života, kým v iných krajinách nastupujú deti do školy až ako sedemročné. Výbor preto pri zohľadnení práv v ranom detstve hodlá zahrnúť všetky malé deti: od narodenia a dojčenského obdobia cez predškolský vek až po nástup do školy. V súlade s týmto pohľadom navrhuje výbor vymedziť obdobie raného detstva hranicou veku 8 rokov. Zmluvné strany Dohovoru by preto mali v kontexte tohoto vymedzenia prehodnotiť svoje záväzky voči malým deťom.

5. **Pozitívny program pre rané detstvo.** Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby vytvorili pozitívny program v oblasti práv v ranom detstve. Za týmto účelom sa vyžaduje celkový odklon od tradičného zmýšľania, v rámci ktorého sa rané detstvo chápe ako obdobie socializácie a rozvoja nevyvinutej ľudskej bytosti smerom k dospelejším spoločenským statusom. Dohovor však vyžaduje, aby sa za osoby s plnými právami považovali všetky deti, a to vrátane aj tých najmenších. Malé deti by mali byť považované za aktívnych členov rodiny, komunity a spoločnosti a s vlastnými starosťami, záujmami a názormi. S ohľadom na

vykonávanie svojich práv sa malé deti vyznačujú osobitnými požiadavkami na telesnú opateru, duševnú starostlivosť a citlivé usmerňovanie, ako aj na čas a priestor pre spoločenskú hru, prieskum a učenie. Tieto požiadavky možno najlepšie zakotviť do právneho rámca zákonov, politik a programov zameraných na rané detstvo, vrátane plánu pre vykonávanie a nezávislé monitorovanie, napríklad poverením komisára pre práva detí, a tiež hodnotením vplyvu zákonov a politik na deti (viď všeobecný komentár č. 2 (2002) o úlohe nezávislých inštitúcií na ochranu ľudských práv, ods. 19).

6. **Charakteristické črty raného detstva.** Rané detstvo je kritickým obdobím z hľadiska dodržiavania práv detí. Počas tohto obdobia:

(a) malé deti zažívajú najintenzívnejší rast a zmeny v celom živote, a to v zmysle dozrievania ich tiel a nervových systémov, zvyšovania pohyblivosti, komunikačných a intelektuálnych schopností a tiež náhlych zmien ich záujmov, schopností a zručností.

(b) malé deti si vytvárajú silné emocionálne väzby na svojich rodičov alebo iných opatrovníkov, pričom od nich očakávajú a vyžadujú opateru, starostlivosť, usmerňovanie a ochranu, ktorá rešpektuje ich individualitu a napredujúce duševné schopnosti.

(c) malé deti nadväzujú svoje vlastné dôležité vzťahy s rovesníkmi, ale aj s mladšími a staršími deťmi. Vďaka týmto vzťahom sa ďalej učia vyjednávať a koordinovať spoločne zdieľané činnosti, riešiť konfliktné situácie, dodržiavať dohody a prijímať zodpovednosť za skutky iných osôb;

(d) malé deti začínajú aktívne chápať fyzické, spoločenské a kultúrne rozmery sveta, ktorý obývajú a postupne nadobúdajú poznatky vďaka svojim aktivitám a interakcii s inými osobami, či už deťmi alebo dospelými;

(e) prvé roky detstva predstavujú základ pre telesné a duševné zdravie detí, ich citovú bezpečnosť, kultúrnu identitu, osobnosť a rozvíjajúci sa intelekt;

(f) malé deti prežívajú rast a vývoj odlišne, a to s ohľadom na ich individuálnu povahu, ako aj na ich pohlavie, životné podmienky, usporiadanie rodiny, typ rodinnej starostlivosti a vzdelávací systém;

(g) skúsenosti a zážitky malých detí s rastom a vývojom sú veľmi silno formované kultúrnymi zvyklosťami ohľadne ich potrieb a správneho zaobchádzania a v nadväznosti na ich aktívnu úlohu v rámci rodiny a komunity.

7. Rešpektovanie špecifických záujmov, poznatkov a výziev, ktorým čelí každé malé dieťa, je základným kameňom uplatňovania ich práv počas tejto kritickej fázy ich života.

8. **Výskum v oblasti raného detstva.** Výbor si všima rastúci objem teoretických údajov a výskumu, ktorý len potvrdzuje fakt, že malé deti je potrebné chápať ako členov spoločnosti. Ich prežitie, blaho a rozvoj priamo závisí od budovania blízkych vzťahov. Takéto vzťahy sa zvyčajne nadväzujú s malým počtom kľúčových osôb, najčastejšie rodičov, členov širšej rodiny a rovesníkov, ako aj opatrovníkov a iných odborníkov na oblasť raného detstva. Výskum v oblasti spoločenských a kultúrnych aspektov raného detstva zároveň upriamuje pozornosť na rozmanitosť spôsobov, akými možno raný rozvoj chápať, vrátane premenlivých očakávaní malého dieťaťa a zabezpečenia jeho či jej starostlivosti a vzdelávania. Moderné spoločnosti sa vyznačujú zvyšujúcim sa počtom malých detí, ktoré vyrastajú v multikultúrnych komunitách a tiež rýchlymi spoločenskými zmenami, ktoré zároveň menia zvyklosti a očakávania týkajúce sa malých detí, a to vrátane zásadnejšieho uznávania ich práv. Zmluvné strany Dohovoru sú nabádané k tomu, aby čerpali zo zvyklostí a poznatkov o ranom detstve spôsobom vyhovujúcim miestnym okolnostiam a meniacim sa postupom a ctili tradičné hodnoty za predpokladu, že nie sú diskriminačnej povahy (čl. 2 Dohovoru), nespôsobujú ujmu zdraviu a blahu detí (čl. 24.3) ani neoponujú ich najlepším záujmom (čl. 3). Výskum nakoniec zdôraznil konkrétne riziká, ktoré hrozia malým deťom v dôsledku podvýživy, ochorení, chudoby, zanedbania, sociálneho vylúčenia a rôznych iných nepriaznivých okolností. Je zrejmé, že správna prevencia a včasná zásaha môžu počas raného detstva pozitívne ovplyvniť celkové blaho malých detí a zlepšiť ich vyhliadky do budúcnosti. Uplatňovanie práv dieťaťa už v ranom detstve je preto účinným nástrojom pomoci pri predchádzaní osobných, spoločenských a vzdelávacích ťažkostí počas obdobia stredného detstva a dospelovania (viď všeobecný komentár č. 4 (2003) o zdraví a rozvoji dospievajúcich).

III. VŠEOBECNÉ PRINCÍPY A PRÁVA V RANOM DETSTVE

9. Výbor označil za všeobecné princípy články 2, 3, 6 a 12 Dohovoru (viď Všeobecný komentár č. 5 (2003) o všeobecných usmerneniach k implementácii Dohovoru). Každý princíp má v sebe zakotvené aspekty týkajúce sa práv v ranom detstve.

10. **Právo na život, zachovanie života a rozvoj.** Článok 6 odkazuje na prirodzené právo na život a povinnosť zmluvných strán Dohovoru zabezpečiť v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa. Zmluvné strany sú nabádané, aby podnikli všetky možné opatrenia na zlepšenie popôrodnej starostlivosti o matky a bábätká, znížili dojčenskú a detskú úmrtnosť a vytvorili počas tohto kritického obdobia podmienky pre rozvoj blaha všetkých malých detí. Uplatňovaniu práv v ranom detstve kladú prekážky predovšetkým podvýživa a preventabilné ochorenia. Prioritou je zabezpečenie zachovania života a telesného zdravia, avšak zmluvné strany Dohovoru by mali zohľadňovať fakt, že článok 6 zahŕňa všetky aspekty rozvoja a že zdravie a psychosociálne blaho malých detí sú často vzájomne podmienené. Obe môžu byť ohrozené nepriaznivými životnými podmienkami, zanedbávaním, necitlivým zaobchádzaním alebo zneužívaním a obmedzovaním príležitostí pre rozvoj ľudského potenciálu. Osobitnú starostlivosť vyžadujú predovšetkým malé deti vyrastajúce v obzvlášť zložitých podmienkach (viď časť VI nižšie). Výbor pripomína zmluvným stranám (a iným zainteresovaným stranám), že právo na zachovanie života a rozvoj možno implementovať iba celostným spôsobom, a to presadzovaním všetkých ostatných ustanovení, vrátane práv na zdravie, primeranú výživu, sociálne zabezpečenie, primerané životné podmienky, zdravé a bezpečné prostredie, vzdelávanie a hru (čl. 24, 27, 28, 29 a 31), ako aj rešpektovaním zodpovednosti rodičov a poskytovaním asistenčných a kvalitných služieb (čl. 5 a 8). Deti by mali byť už od raného detstva zapojené do činností podporujúcich správnu výživu a zdravý štýl života

11. **Právo na nediskrimináciu.** Článok 2 zaisťuje práva každému dieťaťu bez diskriminácie akéhokoľvek druhu. Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby identifikovali dôsledky tohto princípu na uplatňovanie práv v ranom detstve.

(a) Podľa článku 2 nemôžu byť malé deti žiadnym spôsobom diskriminované, napríklad ak zákon nedokáže poskytnúť náležitú ochranu pred násilím všetkým deťom, vrátane malých detí. Malé deti sú pritom vystavené značnému riziku diskriminácie, pretože sú relatívne bezmocné a pri uplatňovaní svojich práv sa spoliehajú na iné osoby.

(b) Článok 2 zároveň pojednáva o nemožnosti diskriminácie žiadnych vymedzených skupín malých detí. Diskriminácia môže mať podobu zhoršenej výživy, neprimeranej starostlivosti a pozornosti, obmedzených príležitostí na hru, učenie sa a vzdelávanie alebo zabraňovania slobodnému vyjadrovaniu pocitov a názorov. Diskriminovať možno aj príkrým zaobchádzaním a neprimeranými očakávaniami, ktoré dieťa urážajú a potupujú. Napríklad:

- (i) Diskriminácia dievčat predstavuje závažné porušenie práv, ovplyvňuje ich prežitie a všetky ostatné oblasti ich raného detstva a zároveň obmedzuje ich schopnosť stať sa plnohodnotnými členmi spoločnosti. Malé dievčatá sa môžu stať obeťami selektívnej interrupcie, mrzačenia pohlavných orgánov, zanedbania a vraždy novorodencov, a to vrátane neprimeraného kŕmenia v dojčenskom období. Často tiež dochádza k situácii, kedy musia prebrať neprimerane veľké rodinné zodpovednosti a nemajú možnosť zapojiť sa do vzdelávania v ranom veku a na základnom školskom stupni.
- (ii) Diskriminácia voči deťom so zdravotným postihnutím znižuje ich vyhliadky na zachovanie života a samotnú kvalitu života. Tieto deti majú pritom nárok na rovnakú starostlivosť, výživu, opateru a podporu ako iné deti. Zároveň však môžu vyžadovať dodatočnú zvláštnu pomoc a starostlivosť s cieľom zabezpečiť ich začlenenie a uplatňovanie ich práv.
- (iii) Diskriminácia detí nakazených alebo postihnutých HIV/AIDS ich oberá o pomoc a podporu, ktorú najviac potrebujú. Takúto diskrimináciu možno vybadať v rámci verejných politík, pri poskytovaní a prístupe k službám, ako aj pri každodenných zvyklostiach a postupoch, ktoré porušujú práva týchto detí (viď tiež odsek 27).
- (iv) Diskriminácia, ktorá vychádza z etnického pôvodu, spoločenskej triedy alebo kasty, osobných okolností a životného štýlu alebo politických či náboženských názorov (detí alebo ich rodičov), zabraňuje plnej účasti týchto detí na spoločenskom dianí a živote. Takýto druh diskriminácie obmedzuje schopnosti rodičov plniť svoje povinnosti a záväzky voči deťom, negatívne ovplyvňuje príležitosti a sebaúctu detí a zároveň podnecuje konflikty medzi deťmi aj dospelými.
- (v) Ohrozené sú predovšetkým deti, ktoré trpia viacerými formami diskriminácie (napr. v súvislosti s etnickým pôvodom, spoločenským a kultúrnym statusom, rodom a/alebo zdravotným postihnutím).

12. Malé deti môžu trpieť v dôsledku diskriminácie voči ich rodičom. Príkladom sú prípady, kde sa dieťa narodí mimo manželského zväzku alebo iné okolnosti, ktoré sa priečia tradičným hodnotám, prípadne ak sú rodičia utečencami alebo žiadateľmi o azyl. Na pleciach zmluvných strán Dohovoru leží zodpovednosť monitorovať a bojovať s diskrimináciou v akejkoľvek podobe a kdekoľvek v rámci rodín, komunit, škôl či iných inštitúcií. Veľmi znepokojivým faktom je možná diskriminácia pri prístupe malých detí ku kvalitným službám, predovšetkým v prípadoch, kde zdravotné, vzdelávacie, sociálne a iné služby nie sú dostupné pre všetkých a keď sú poskytované v kombinácii štátnych orgánov, súkromných a charitatívnych organizácií. Výbor preto vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby monitorovali dostupnosť a prístup ku kvalitným službám, ktoré sa podieľajú na zachovaní života a rozvoji malých detí, vrátane systematického zhromažďovania údajov, ktoré sú zostavené podľa hlavných premenných súvisiacich so zázemím a okolnosťami týkajúcimi sa detí a rodín. Ďalej môžu byť vyžadované konkrétne kroky, ktoré zaručia všetkým deťom spravodlivé a rovnocenné príležitosti k dosiahnutiu prospechu z dostupných služieb. Zmluvné strany Dohovoru by mali vo všeobecnejšej rovine šíriť povedomie o diskriminácii voči malým deťom a predovšetkým voči najzraniteľnejším skupinám.

13. **Najlepšie záujmy dieťaťa.** Článok 3 stanovuje princíp, že pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí musí byť prvoradým hľadiskom najlepší záujem dieťaťa. Malé deti sú v dôsledku svojej relatívnej nezrelosti závislé na zodpovedných orgánoch, ktoré hodnotia a zastupujú ich práva a najlepšie záujmy v súvislosti s rozhodnutiami a krokmi ovplyvňujúcimi ich blaho, pričom zohľadňujú ich názory a rozvíjajúce sa schopnosti. Princíp najlepšieho záujmu sa v Dohovore spomína viackrát (vrátane článkov 9, 18, 20 a 21, ktoré sa najviac týkajú raného detstva). Princíp najlepšieho záujmu sa vzťahuje na všetky kroky týkajúce sa detí a vyžaduje aktívne opatrenia na ochranu ich práv a podporu ich prežitia, rastu a blaha, ako aj opatrenia na podporu a pomoc rodičom a iným osobám, ktorí denno-denne zodpovedajú za uplatňovanie práv detí:

(a) *Najlepšie záujmy individuálnych detí.* Každé rozhodovanie ohľadne starostlivosti, zdravia, vzdelávania detí atď. musí zohľadniť princíp najlepšieho záujmu, a to vrátane rozhodnutí rodičov, odborníkov a iných osôb zodpovedajúcich za deti. Zmluvné strany Dohovoru sú vyzývané k zavedeniu ustanovení pre malé deti, ktoré zabezpečia ich nezávislé zastupovanie vo všetkých súdnych konaniach osobou konajúcou v záujme dieťaťa a ktoré zabezpečia vypočutie detí vo všetkých prípadoch, v ktorých sú spôsobilé vyjadriť svoje názory alebo preferencie.

(b) *Najlepšie záujmy malých detí ako skupiny alebo klientely.* Všetky postupy týkajúce sa vypracovania zákonov a politik, administratívneho a súdneho rozhodovania a poskytovania služieb musia zohľadňovať princíp najlepšieho záujmu, a to vrátane činností s priamym dopadom (napr. v oblasti zdravotných služieb, systémov opatery alebo škôl), ako aj s nepriamym dopadom na malé deti (napr. v oblasti životného prostredia, bývania alebo dopravy).

14. **Ohľad na názory a pocity malého dieťaťa.** Článok 12 konštatuje, že dieťa má právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom jeho názorom má byť venovaná primeraná pozornosť. Toto právo posilňuje status malého dieťaťa ako aktívneho účastníka pri podpore, ochrane a monitorovaní jeho práv. Až príliš často sa nezohľadňuje postavenie malého dieťaťa ako člena rodiny, komunity a spoločnosti, prípadne sa pod zámienkou veku a nezrelosti úplne zamietajú. V mnohých krajinách a regiónoch prevládajú tradičné názory. Tieto zdôrazňujú potrebu výcviku a socializácie malých detí, ktoré sa považujú za nerozvinuté a

postrádajúce aj tie najzákladnejšie intelektuálne schopnosti porozumenia, komunikácie a voľby. Malé deti nemajú v rámci svojich rodín často takmer žiadne postavenie a rovnako ich prehliada aj spoločnosť. Výbor preto zdôrazňuje, že článok 12 sa týka mladších aj starších detí. Aj tie najmladšie deti sú držiteľmi práv a majú teda nárok na vyjadrenie svojich názorov, ktorým sa musí „venovať náležitá pozornosť podľa veku a zrelosti dieťaťa“ (čl. 12.1). Malé deti veľmi citlivo vnímajú svoje okolie a rýchlo sa učia porozumieť ľuďom, miestam a bežným postupom, ktoré sa ich dotýkajú. Získavajú povedomie o ich vlastnej jedinečnosti, rozhodujú sa a komunikujú svoje pocity, nápady a želania mnohokrátmi spôsobmi, a to dávno predtým, než ich dokážu vyjadriť konvenčným hovoreným či písomným prejavom. V tejto súvislosti:

(a) výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby prijali všetky potrebné opatrenia na zabezpečenie uplatňovania konceptu dieťaťa ako držiteľa práv s možnosťou slobodného vyjadrovania názorov a s právom na zohľadňovanie jeho mienky v záležitostiach, ktoré sa ho týkajú, a to od raného detstva a spôsobom, ktorý zodpovedá jeho intelektu, najlepším záujmom a právam na ochranu pred nežiadúcimi zážitkami a skúsenosťami;

(b) právo na vyjadrenie názorov a pocitov by malo byť zakotvené v každodennom živote dieťaťa v jeho domove (v zodpovedajúcich prípadoch aj vrátane širšej rodiny) a v jeho komunite, v rámci všetkých zdravotných, opatrovateľských a vzdelávacích zariadení a prevádzok, ktoré pracujú s dieťaťom v ranom detstve, ako aj v rámci súdnych konaní a pri vypracovaní politik a služieb, vrátane prostredníctvom výskumu a konzultácií;

(c) zmluvné strany Dohovoru by mali presadiť náležité mechanizmy na podporu aktívneho zapájania rodičov, odborníkov a zodpovedných úradov pri vytváraní príležitostí pre malé deti pre postupné uplatňovanie ich práv v rámci každodenných aktivít a vo všetkých patričných prostrediach, vrátane poskytovaním výcviku potrebných schopností a zručností. Úspešne dosiahnuť vykonávanie práva na účasť si od dospelých vyžaduje, aby si osvojili pohľad na svet cez oči detí, aby im načúvali a rešpektovali ich dôstojnosť a individuálne názory. Dospelí zároveň musia preukázať trpezlivosť a kreativitu, ak chcú prispôbiť svoje očakávania záujmom, úrovni porozumenia a uprednostňovaným spôsobom komunikácie malého dieťaťa.

IV. ZODPOVEDNOSTI RODIČOV A POMOC OD ZMLUVNÝCH STRÁN

15. **Kritická úloha pre rodičov a iných primárnych opatrovníkov.** Za bežných okolností hrajú rodičia dieťaťa spolu s inými členmi rodiny, širšou rodinou či komunitou, vrátane zákonných zástupcov, kľúčovú úlohu pri plnení ich práv. Tento fakt je v Dohovore plne uznaný (predovšetkým v článku 5) spolu s povinnosťou zmluvných strán poskytnúť pomoc, vrátane kvalitných služieb starostlivosti o dieťa (predovšetkým v článku 18). Preambula Dohovoru pomenúva rodinu ako „základnú jednotku spoločnosti a prirodzené prostredie pre rast a blaho všetkých svojich členov a najmä detí“. Výbor si uvedomuje, že výraz „rodina“ sa tu vzťahuje na rôzne typy usporiadaní, ktoré dokážu malým deťom poskytnúť starostlivosť, opateru a rozvoj, vrátane nukleárnej rodiny, širšej rodiny a iných tradičných a moderných komunitných usporiadaní pod podmienkou, že dbajú na práva a najlepšie záujmy detí.

16. **Rodičia/primárni opatrovníci a najlepšie záujmy detí.** Zodpovednosť zverená rodičom a iným primárnym opatrovníkom úzko súvisí s požiadavkou na ich pôsobenie a konanie v najlepšom záujme detí. Článok 5 uvádza, že úlohou rodičov je zabezpečiť vhodné vedenie a usmerňovanie „pri výkone práv uznaných v Dohovore“. Toto ustanovenie sa vzťahuje rovnako

na mladšie, ako aj na staršie deti. Bábätká a dojčatá sú plne závislé na iných osobách. Nie sú však len pasívnymi príjemcami starostlivosti, vedenia a usmernenia, ale aj aktívnymi členmi spoločnosti, ktorí očakávajú ochranu, opateru a porozumenie zo strany rodičov alebo iných opatrovníkov s cieľom zabezpečiť svoje prežitie, rast a blaho. Novonarodené bábätká sú schopné rozpoznať svojich rodičov (alebo iných opatrovníkov) už krátko po pôrode a aktívne sa zapájajú do neverbálnej komunikácie. Za bežných okolností si malé deti budujú silné putá so svojimi rodičmi alebo primárnymi opatrovníkmi. Tieto vzťahy poskytujú deťom fyzické a citové útočisko, ale aj konzistentnú opateru a pozornosť. Vďaka nim si deti vytvárajú osobnú identitu a získavajú príslušné schopnosti a zručnosti, poznatky a vzorce správania. Rodičia (a iní opatrovníci) takýmto spôsobom pôsobia ako útočisko, vďaka ktorému môžu malé deti ďalej budovať a uplatňovať svoje práva.

17. **Rozvíjajúce sa schopnosti ako usmerňujúci princíp.** Článok 5 pracuje s výrazom „rozvíjajúce sa schopnosti“, pod ktorým sa rozumie proces dozrievania a učenia. Deti v rámci neho postupne nadobúdajú poznatky, zručnosti a chápanie, vrátane chápania svojich práv a spôsobov ich uplatňovania. Zohľadňovanie rozvíjajúcich sa schopností malých detí je kľúčovým faktorom pri uplatňovaní ich práv, predovšetkým počas raného detstva, kedy dieťa zažíva prudké zmeny telesných, kognitívnych, sociálnych a citových funkcií, a to od dojčenského veku až po začiatok školskej dochádzky. Princíp obsiahnutý v článku 5 hovorí, že rodičia (a iní) sú zodpovední za neustále prispôsobovanie úrovne podpory a usmernenia, ktorú poskytujú dieťaťu. Takýto spôsob prispôsobovania zohľadňuje záujmy a želania dieťaťa, ako aj schopnosti nezávislého rozhodovania sa a chápania jeho najlepších záujmov. Hoci malé dieťa vyžaduje vo všeobecnosti viac usmerňovania než staršie dieťa, nemožno pritom opomínať individuálne rozdiely v intelektuálnych schopnostiach detí rovnakého veku a ich spôsobe reakcie na situácie. Rozvíjajúce sa schopnosti by mali byť považované za pozitívny a usmerňujúci proces a nie ako zámienka na autoritárske postupy, ktoré obmedzujú samostatnosť a sebauvedňovanie dieťaťa a ktoré sa zvyčajne obhajujú poukazovaním na relatívnu nezrelosť a potrebu socializácie dieťaťa. Rodičia (a iní) by mali byť nabádaní k poskytovaniu „usmerňovania a vedenia“ detí prostredníctvom dialógu a príkladov a spôsobmi, ktoré zvyšujú schopnosti malých detí uplatňovať svoje práva, vrátane ich práva na participáciu (čl. 12) a práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva (čl. 14).¹

18. **Rešpektovanie úlohy rodičov.** Článok 18 Dohovoru potvrdzuje, že rodičia alebo zákonní poručníci nesú prvotnú zodpovednosť za výchovu a vývoj detí, pričom zohľadňujú predovšetkým najlepšie záujmy dieťaťa (čl. 18.1 a 27.2). Zmluvné strany Dohovoru by mali rešpektovať primárne postavenie rodičov, matiek a otcov, čo zahŕňa povinnosť neoddeľovať deti od ich rodičov, pokiaľ tak nie je učinené v najlepšom záujme dieťaťa (čl. 9). Malé deti sú nesmierne zraniteľné voči negatívnym dopadom odlúčenia v dôsledku fyzickej závislosti a citovej väzby na svojich rodičov/primárnych opatrovníkov a zároveň oveľa ťažšie chápu okolnosti akéhokoľvek odlúčenia. Medzi situácie, ktoré budú mať s najväčšou pravdepodobnosťou nepriaznivý dopad na malé deti, patrí zanedbanie a nedostatok primeranej rodičovskej starostlivosti, rodičovská starostlivosť za nepriaznivých materiálnych podmienok, pod kritickým psychologickým nátlakom alebo pri obmedzenom duševnom zdraví, rodičovská starostlivosť v izolácii, nekonzistentná rodičovská starostlivosť, výskyt konfliktov medzi rodičmi alebo hrubé či poškodzujúce zaobchádzanie s deťmi, rozvrátené vzťahy (vrátane núteného odlúčenia) alebo nízka kvalita inštitucionálnej starostlivosti. Výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby podnikli všetky potrebné kroky na zabezpečenie schopnosti rodičov prevziať primárnu zodpovednosť za svoje deti, na podporu rodičov pri plnení ich záväzkov, vrátane

obmedzovania škodlivých znevýhodnení, narušení a deformácií v rámci starostlivosti o deti a na prijatie primeraných opatrení v prípadoch ohrozenia blaha malých detí. Celkové ciele zmluvných strán by mali zahŕňať znižovanie počtu opustených alebo osirotených detí, ako aj detí vyžadujúcich inštitucionálnu alebo inú dlhodobú starostlivosť. Výnimkou sú prípady, keď sa takýto postup posúdi v najlepšom záujme malého dieťaťa (vid' tiež časť VI nižšie).

19. **Sociálne trendy a úloha rodiny.** Dohovor zdôrazňuje, že „obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a rozvoj dieťaťa”, pričom otcovia a matky majú status rovnoprávných opatrovníkov (čl. 18.1). Výbor berie na vedomie, že rodinné vzorce a štruktúry, rovnako ako dostupnosť neoficiálnych podporných sietí pre rodičov, sa v rôznych regiónoch líšia. S ohľadom na celkový trend sa zvyšuje rôznorodosť veľkosti rodiny, rodičovských úloh a podmienok pre výchovu detí. Tieto trendy majú pritom najväčší vplyv na malé deti, ktorých telesný, osobný a psychologický rozvoj napreduje najlepšie v rámci malého množstva konzistentných a starostlivých vzťahov. Tieto vzťahy zvyčajne zahŕňajú istý typ kombinácie matky, otca, súrodencov, starých rodičov a iných členov širšej rodiny, spolu s profesionálnymi opatrovníkmi, ktorí sa špecializujú na starostlivosť o deti a ich výchovu. Výbor uznáva, že každý z týchto vzťahov môže výrazne prispieť k plneniu práv detí podľa Dohovoru a že podpora v záujme presadzovania blaha detí môže vychádzať z celej škály rodinných vzorcov. V niektorých krajinách a regiónoch sa meniace spoločenské postoje voči rodine, manželstvu a rodičovskej starostlivosti odrážajú na očakávaníach detí v ranom detstve, napríklad po rozdelení a opätovnom scelení či pretvorení rodiny. Malé deti sú ovplyvňované aj rôznymi ekonomickými tlakmi, napríklad ak sú rodičia nútení pracovať ďaleko od svojich rodín a komunít. V iných krajinách a regiónoch je v súčasnosti bežným sprievodným znakom raného detstva ochorenie a smrť jedného alebo oboch rodičov či iných príbuzných v dôsledku HIV/AIDS. Tieto a iné faktory majú negatívny dopad na schopnosti rodičov plniť svoje záväzky a povinnosti voči deťom. Vo všeobecnosti možno povedať, že počas obdobia rýchlych sociálnych zmien môžu zaužívané postupy a zvyklosti stratiť svoje opodstatnenie z hľadiska zabezpečovania rodičovských okolností a životných štýlov, zatiaľ čo spoločnosť ešte nestihla vstrebať nové postupy a zvyklosti a pochopiť a oceniť nové rodičovské schopnosti a kompetencie.

20. **Pomoc rodičom.** Od zmluvných strán Dohovoru sa vyžaduje, aby rodičom, zákonným poručníkom a širšej rodine dieťaťa poskytli primeranú pomoc pri plnení ich výchovných povinností (čl. 18.2 a 18.3), vrátane pomoci rodičom pri poskytovaní životných podmienok nevyhnutných pre rozvoj dieťaťa (čl. 27.2) a dieťaťu zabezpečili potrebnú ochranu a starostlivosť (čl. 3.2). Výbor je znepokojený faktom, že sa často prehliadajú zdroje, schopnosti a osobné záväzky vyžadované od rodičov a iných osôb zodpovedných za malé deti, a to predovšetkým v spoločnostiach, kde sa doteraz schvaľuje skoré manželstvo a rodičovstvo, ako aj v spoločnostiach s vysokým výskytom mladých rodičov bez partnera či partnerky. Rané detstvo je obdobím vyžadujúcim najširšie (a najintenzívnejšie) rodičovské zodpovednosti v súvislosti so všetkými aspektmi blaha detí, ktoré zmieňuje Dohovor: ich prežitím, zdravím, fyzickou a citovou bezpečnosťou, životnou úrovňou a starostlivosťou, príležitosťami na hru a učenie sa a slobodu prejavu. Plnenie práv detí preto vo veľkej miere závisí od dostupnosti blaha a zdrojov pre osoby, ktoré zodpovedajú za ich starostlivosť. Uvedomenie si týchto vzájomných závislostí predstavuje pevný štartovací bod pre plánovanie pomoci a služieb pre rodičov, zákonných zástupcov a iných opatrovníkov. Napríklad:

(a) integrovaný prístup zahŕňa zásahy, ktoré majú nepriamy dopad na schopnosti rodičov presadzovať najlepšie záujmy detí (napr. zdaňovanie a výhody, primerané bývanie,

pracovnú dobu), ako aj zásahy s bezprostrednejšími dôsledkami (napr. služby zdravotnej starostlivosti pre matku a novorodenca, vzdelávanie rodičov, návštevy u rodiny);

(b) poskytovanie primeranej starostlivosti by malo zohľadňovať nové roly a zručnosti, ktoré sa od rodičov vyžadujú, ako aj zmeny požiadaviek a tlakov počas raného detstva, napríklad v súlade s tým, ako sa dieťa stáva pohyblivejším, učí sa verbálne komunikovať, zlepšuje svoje spoločenské zručnosti a začína sa zúčastňovať programov v oblasti starostlivosti a vzdelávania;

(c) pomoc rodičom by mala zahŕňať poskytovanie vzdelávania v oblasti rodičovskej starostlivosti, poradenstvo pre rodičov a iné kvalitné služby pre matky, otcov, súrodencov, starých rodičov a iné osoby, ktorú môžu občas niesť zodpovednosť za presadzovanie najlepších záujmov dieťaťa;

(d) pomoc by mala tiež zahŕňať podporu pre rodičov a iných členov rodiny takým spôsobom, ktorý podnecuje pozitívne a citlivé vzťahy s malými deťmi a zlepšuje chápanie práv a najlepších záujmov dieťaťa.

21. Najlepším spôsobom, ako dosiahnuť poskytovanie náležitej pomoci rodičom, je včleniť ju do komplexných politík týkajúcich sa raného detstva (vid časť V nižšie), vrátane opatrení v oblasti zdravia, starostlivosti a vzdelávania v útlom veku. Zmluvné strany Dohovoru by mali rodičom zabezpečiť primeranú podporu s cieľom umožniť im plne zapojiť malé deti do takýchto programov, predovšetkým deti z najzraniteľnejších a najviac znevýhodnených skupín. Článok 18.3 berie na vedomie, že mnoho rodičov musí svoje rodičovské povinnosti zlúčiť so zárobkovou činnosťou, často v slabo platených zamestnaniach. Článok 18.3. nabáda zmluvné strany, aby vykonali všetky potrebné opatrenia za účelom zabezpečenia práva detí pracujúcich rodičov využívať služby a zariadenia starostlivosti o deti, ktoré sú pre ne určené. V tejto súvislosti odporúča výbor zmluvným stranám ratifikovať Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o ochrane materstva z roku 2000 (č. 183).

V. KOMPLEXNÉ POLITIKY A PROGRAMY PRE RANÉ DETSTVO, PREDOVŠETKÝM PRE ZRANITEĽNÉ DETI

22. **Multisektorálne stratégie vychádzajúce z práv.** Mnohé krajiny a regióny nepovažujú za naliehavé rozvíjať kvalitné služby zamerané na rané detstvo. Takéto služby sú často roztrieštené, zodpovedá za ne niekoľko vládnych úradov na centrálnej a miestnej úrovni a súvisiace plánovanie ma nezrietka iba čiastkový a nekoordinovaný charakter. V niektorých prípadoch sú služby vo významnej miere poskytované súkromným a dobrovoľníckym sektorom, a to bez primeraných zdrojov, zákonných úprav alebo zabezpečovania kvality. Výbor preto nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby vypracovali multisektorálne a koordinované stratégie vychádzajúce z práv, ktoré zabezpečia, aby najlepšie záujmy detí vždy predstavovali pevný oporný bod pre plánovanie a poskytovanie služieb. Základným kameňom takýchto stratégií by mal byť systematický a integrovaný prístup k vývoju zákonov a politík ohľadne všetkých detí do veku 8 rokov. Zároveň sa vyžaduje komplexný rámec služieb, opatrení, zariadení a prevádzok v oblasti raného detstva pod záštitou informačného a monitorovacieho systému. Komplexné služby budú koordinované s pomocou poskytovanou rodičom a budú plne zohľadňovať ich zodpovednosti, okolnosti a požiadavky (podľa článkov 5 a 18 Dohovoru; vid' časť IV vyššie). Do konzultácií a plánovania komplexných služieb by mali byť zapojení aj rodičia.

23. **Štandardy programov a vhodný odborný výcvik pre konkrétne vekové skupiny.** Výbor zdôrazňuje, že komplexná stratégia pre rané detstvo musí zohľadňovať zrelosť a individualitu detí a predovšetkým prihliadať na meniace sa priority vývoja pre špecifické vekové skupiny (napr. bábätká, batol'atá, deti v predškolskom veku a deti začínajúce školskú dochádzku) a dôsledky štandardov programov a kritérií kvality. Zmluvné strany Dohovoru sú povinné zabezpečiť, aby sa inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za rané detstvo podriaďovali normám kvality, predovšetkým v oblasti zdravia a bezpečnosti, a aby ich personál disponoval vhodnými psychosociálnymi kvalitami a bol schopný, dostatočne početný a dobre pripravený. Poskytovanie vhodných služieb na základe okolností, veku a individuality malých detí si vyžaduje, aby bol všetok personál odborne pripravený na prácu s danou vekovou skupinou. Práca s malými deťmi by mala byť spoločensky cenená a dobre platovo ohodnotená s cieľom prilákať vysoko kvalifikovanú mužskú aj ženskú pracovnú silu. Nevyhnutým predpokladom je disponovanie solídnym teoretickým a praktickým porozumením v oblasti práv a rozvoja detí (viď tiež odsek 41). Pracovníci by si mali osvojiť vhodné metódy, osnovy a pedagogické postupy starostlivosti o deti a mali by mať prístup k špecializovaným odborným zdrojom a podpore, vrátane dozorného a monitorovacieho systému pre verejné a súkromné programy, inštitúcie a služby.

24. **Prístup k službám, predovšetkým pre najzraniteľnejšie deti.** Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby všetkým malým deťom (a osobám zodpovedným za ich blaho) zaručili prístup k príslušným a účinným službám, ktoré sú zamerané na presadzovanie ich blaha, vrátane programov v oblasti zdravia, starostlivosti a vzdelávania. Zvláštna pozornosť by sa mala venovať najzraniteľnejším skupinám malých detí a deťom ohrozeným diskrimináciou (čl. 2), vrátane dievčat, detí žijúcich v chudobe, detí so zdravotným postihnutím, detí pochádzajúcich zo skupín pôvodného obyvateľstva alebo menšín, detí migrantov, osirených detí alebo detí ochudobnených o rodičovskú starostlivosť z iných dôvodov, detí žijúcich v zariadeniach a inštitúciách, detí žijúcich s matkou vo väzení, utečeneckých detí alebo detí žiadajúcich o azyl, detí nakazených alebo postihnutých HIV/AIDS a detí rodičov závislých na alkohole alebo drogách (viď tiež časť VI).

25. **Zápis pôrodu.** Komplexné služby pre rané detstvo začínajú už pri pôrode. Výbor si všíma, že opatrenia pre zápis pôrodu všetkých detí predstavujú v mnohých krajinách a regiónoch stále veľkú výzvu. Tento fakt môže negatívne ovplyvniť vnímanie osobnej identity dieťaťa a v jeho dôsledku môže byť deťom zároveň odopretý prístup k základným zdravotným, vzdelávacím a sociálnym službám. Ako prvý krok pri zabezpečení práv na zachovanie života, rozvoj a prístup ku kvalitným službám všetkým deťom (čl. 6) odporúča výbor zmluvným stranám Dohovoru podniknúť všetky potrebné opatrenia na zaistenie zápisu pôrodu u všetkých detí. Takýto stav možno dosiahnuť univerzálnym a vhodne spravovaným systémom, ktorý je bezplatne prístupný všetkým ľuďom. Efektívny systém musí vedieť pružne reagovať na okolnosti týkajúce sa rodín, napríklad poskytovaním mobilných registračných jednotiek. Výbor si je vedomý faktu, že v niektorých regiónoch majú choré deti alebo deti so zdravotným postihnutím nižšiu pravdepodobnosť zápisu pri pôrode a zdôrazňuje, že všetky deti by mali byť registrované, a to bez akejkoľvek diskriminácie (čl. 2). Výbor tiež pripomína zmluvným stranám Dohovoru význam zabezpečenia neskoršieho zápisu pôrodu a zabezpečenia rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti, ochrane, vzdelávaniu a iným sociálnym službám aj deťom bez registrácie.

26. **Životná úroveň a sociálne zabezpečenie.** Malé deti majú právo na životnú úroveň nevyhnutnú pre ich telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj (čl. 27). Výbor je znepokojený faktom, že milióny malých detí nemajú napriek rozšírenému povedomiu o nepriaznivých dopadoch chudoby zabezpečenú ani len tú najzákladnejšiu životnú úroveň. Vyrastanie v podmienkach relatívnej chudoby kladie deťom prekážky pri dosahovaní blaha, sociálnej inklúzie a sebaúcty a obmedzuje príležitosti pre učenie sa a rozvoj. Vyrastanie v podmienkach absolútnej chudoby nesie ešte závažnejšie dôsledky, ohrozuje samotné prežitie a zdravie detí a narúša základnú kvalitu života. Výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru k implementácii systémových stratégií pre obmedzovanie chudoby v ranom detstve a boj s jej negatívnymi dôsledkami na blaho detí. S cieľom zabezpečiť malým deťom základnú životnú úroveň zodpovedajúcu ich právam by zmluvné strany mali prijať všetky príslušné opatrenia, vrátane „materiálnej pomoci a podporných programov“ (čl. 27.3). Dôležitým prvkom každej stratégie je plnenie práva detí na výhody sociálneho zabezpečenia vrátane sociálneho poistenia (čl. 26).

27. **Poskytovanie zdravotnej starostlivosti.** Zmluvné strany Dohovoru by mali všetkým deťom v útlom veku zaistiť prístup k najvyššie dosiahnuteľnej úrovni zdravotnej starostlivosti a výživy s cieľom obmedziť dojčenskú úmrtnosť a umožniť deťom tešiť sa zo zdravého štartu do života (čl. 24). Predovšetkým:

(a) Zmluvné strany Dohovoru zodpovedajú za zabezpečenie prístupu k čistej pitnej vode, primeranej dezinfekcie, vhodnej imunizácie, dobrej výživy a lekárskeho služieb, ktoré sú spolu s poskytovaním prostredia bez prítomnosti stresových faktorov nevyhnutným predpokladom pre uchovávanie zdravia malých detí. Podvýživa a ochorenia majú dlhodobý dopad na telesné zdravie a rozvoj detí, keďže ovplyvňujú duševný stav detí, obmedzujú proces učenia sa a sociálnej participácie a znižujú vyhliadky na realizovanie ich plného potenciálu. Rovnakým spôsobom možno nahliadať na obezitu a nezdravý životný štýl.

(b) Zmluvné strany dohovoru zodpovedajú za vykonávanie práva detí na zdravie podporou vzdelávania v oblasti zdravia a rozvoja detí, vrátane vzdelávania ohľadne výhod dojčenia, výživy a hygieny.² Medzi priority by malo tiež patriť poskytovanie primeranej predpôrodnej a popôrodnej zdravotnej starostlivosti pre matky a dojčatá s cieľom pestovať zdravé rodinné vzťahy, predovšetkým medzi dieťaťom a jeho matkou (alebo iným primárnym opatrovníkom) (čl. 24.2). Malé deti sú schopné prispievať k zabezpečeniu ich osobného zdravia a podpory zdravého životného štýlu medzi svojimi rovesníkmi. Príkladom môže byť účasť vo vhodných programoch zdravotnej výchovy pre deti.

(c) Výbor chce upriamiť pozornosť zmluvných strán Dohovoru na špecifické výzvy spojené s HIV/AIDS v ranom detstve. Je potrebné prijať všetky potrebné opatrenia na: (i) prevenciu nakazenia rodičov a malých detí, predovšetkým zásahom do prenosových reťazcov, najmä medzi otcom a matkou a z matky na dieťa; (ii) poskytovanie presnej diagnostiky, účinnej liečby a iných foriem podpory obom rodičom a malým deťom nakazeným vírusom (vrátane antiretrovirálnej liečby); a (iii) zabezpečenie primeranej alternatívnej starostlivosti o deti, ktoré stratili rodičov alebo iných primárných opatrovníkov v dôsledku HIV/AIDS, vrátane zdravých a nakazených sirôt. (Vid' tiež všeobecný komentár č. 3 (2003) o HIV/AIDS a právach dieťaťa.)

28. **Vzdelávanie v ranom detstve.** Výbor uznáva právo dieťaťa na vzdelanie a zavedenie bezplatného a povinného základného vzdelania pre všetky deti (čl. 28). Výbor oceňuje, že niektoré zmluvné strany Dohovoru plánujú všetkým deťom zabezpečiť bezplatné predškolské

vzdelávanie po dobu jedného roka. Podľa výboru predstavuje pôrod počiatok uplatňovania práva na vzdelanie v ranom detstve, pričom toto právo je úzko spojené s ich právom na rozvoj v najvyššej možnej miere (čl. 6.2). Článok 29.1 rozvádza vzťah medzi vzdelaním a rozvojom: „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zhodujú, že výchova dieťaťa má smerovať k: a) rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a rozumových aj fyzických schopností v čo najširšom objeme“. Všeobecný komentár č.1 o cieľoch výchovy a vzdelávania vysvetľuje, že účelom je „posilniť dieťa rozvíjaním jeho či jej zručností, učenia a iných schopností, ľudskej dôstojnosti, sebaúcty a sebadôvery“ a že tak musí byť dosiahnuté spôsobmi, ktoré sú vhodné pre deti a odrážajú práva a prirodzenú dôstojnosť dieťaťa (ods. 2). Výbor pripomína zmluvným stranám Dohovoru, že právo dieťaťa na vzdelanie zahŕňa všetky deti a že dievčatám by malo byť umožnené zúčastňovať sa vzdelávania bez akejkoľvek diskriminácie (čl. 2).

29. Rodičovské a verejné zodpovednosti za vzdelávanie a výchovu v ranom veku. Dohovor kladie dôraz na rešpektovanie zodpovedností rodičov a tým zároveň stanovuje a schvaľuje princíp, že rodičia (a iní primárni opatrovníci) sú prvými pedagógmi dieťaťa. (viď časť IV vyššie). Od rodičov sa očakáva, že budú malým deťom poskytovať vhodné usmernenie a rady pri uplatňovaní ich práv a vytvárať prostredie vyznačujúce sa pevnými a vrúcnyimi vzťahmi, ktoré sú založené na úcte a porozumení (čl. 5). Výbor žiada zmluvné strany Dohovoru, aby si tento princíp osvojili za základný kameň plánovania vzdelávania v ranom detstve z nasledujúcich dvoch hľadísk:

(a) zmluvné strany Dohovoru by mali pri poskytovaní potrebnej pomoci rodičom pri plnení ich úlohy výchovy detí (čl. 18.2) prijať všetky potrebné opatrenia na zvýšenie porozumenia rodičov ohľadne ich úlohy pri výchove a vzdelávaní detí v ranom detstve, podporovať postupy výchovy vychádzajúce z potrieb a záujmov dieťaťa, podnecovať úctu voči dôstojnosti dieťaťa a poskytovať príležitosti pre rozvoj porozumenia, sebaúcty a sebadôvery;

(b) pri plánovaní v oblasti raného detstva by cieľom zmluvných strán Dohovoru malo byť poskytovanie programov, ktoré vhodne dopĺňajú úlohu rodičov a sú vyvíjané pokiaľ možno v najužšej spolupráci s rodičmi, vrátane aktívnej spolupráce pri rozvoji „osobnosti dieťaťa, jeho nadania a duševných aj telesných schopností v čo najväčšej miere“ medzi rodičmi, odborníkmi a inými osobami (čl. 29.1 (a)).

30. Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby všetkým malým deťom zabezpečili vzdelanie v tom najširšom zmysle (podľa odseku 28 vyššie), pričom uznáva kľúčovú úlohu rodičov, širšej rodiny a komunity, ako aj účasť v organizovaných programoch vzdelávania v ranom detstve, poskytovaných štátnymi, komunitnými alebo občianskymi inštitúciami. Výsledky výskumov potvrdzujú, že kvalitné výchovno-vzdelávacie programy majú potenciál pozitívne ovplyvniť úspešný prechod malých detí do základnoškolského vzdelávacieho systému, ich napredovanie pri vzdelávaní a proces dlhodobého sa začleňovania do spoločnosti. Mnoho krajín a regiónov v súčasnosti poskytuje komplexný systém raného vzdelávania od veku štyroch rokov, pričom v niektorých krajinách je tento systém spojený so starostlivosťou o deti pracujúcich rodičov. Tradičná delba medzi službami „starostlivosti“ a „vzdelávania“ nebola vždy v najlepšom záujme dieťaťa, preto sa dnes používa koncept tzv. „Educare“, teda spojenia vzdelávania a starostlivosti, ktorý predstavuje posun smerom k integrovaným službám a podporuje uznávanie potreby koordinovaného, celostného a multisektorálneho prístupu k ranému detstvu.

31. **Komunitné programy.** Výbor odporúča zmluvným stranám Dohovoru, aby podporovali programy rozvoja v ranom detstve, vrátane domácich a komunitných predškolských programov, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na posilňovanie a vzdelávanie rodičov (a iných opatrovníkov). Zmluvné strany zohrávajú kľúčovú úlohu pri zaisťovaní legislatívneho rámca pre poskytovanie kvalitných služieb s primeranými zdrojmi a pre zabezpečovanie prispôsobovania noriem okolnostiam príslušných skupín a jednotlivcov a rozvojovým prioritám určitých vekových skupín – od dojčenského veku až po prechod do školy. Výbor odporúča budovať vysokokvalitné programy, ktoré zohľadňujú vývoj a kultúru detí a spolupracujú pritom s miestnymi komunitami namiesto vnucovania normovaného prístupu k starostlivosti a vzdelávaniu v ranom detstve. Výbor tiež radí zmluvným stranám Dohovoru aktívne podporovať a teda brať väčší zreteľ na metódy programov pre rané detstvo, ktoré vychádzajú z práv, vrátane iniciatív súvisiacich s prechodom do základnéhoškolského vzdelávacieho systému, s cieľom zabezpečiť kontinuitu a pokrok. Takto možno budovať sebaistotu, komunikačné schopnosti a nadšenie detí pre učenie sa prostredníctvom ich aktívneho zapájania do plánovacích aktivít.

32. **Súkromný sektor ako poskytovateľ služieb.** V svetle odporúčaní osvojených v roku 2002 počas dňa venovanému všeobecnej diskusii na tému „Súkromný sektor ako poskytovateľ služieb a jeho úloha pri vykonávaní práv detí“ (viď CRC/C/121, odseky 630 – 653) odporúča výbor zmluvným stranám Dohovoru pri implementácii programu podporovať aktivity mimovládneho sektoru. Výbor ďalej vyzýva všetkých neštátnych poskytovateľov služieb (ziskových aj neziskových), aby rešpektovali princípy a ustanovenia Dohovoru a zároveň zmluvným stranám pripomína, že ich hlavnou povinnosťou je zabezpečiť jeho vykonávanie. Odborníci na rané detstvo zo štátnych aj neštátnych sektorov by mali absolvovať dôkladnú prípravu, zúčastňovať sa pokračujúceho výcviku a obdržať primerané mzdové ohodnotenie. Zmluvné strany Dohovoru v tejto súvislosti zodpovedajú za poskytovanie služieb pre rozvoj v ranom detstve. Občianska spoločnosť by však mala úlohu štátu iba dopĺňať, a nie nahrádzať. Výbor preto zmluvným stranám Dohovoru pripomína, aby monitorovali a regulovali kvalitu služieb poskytovaných neštátnym sektorom s cieľom zabezpečiť ochranu práv detí a presadzovanie ich najlepších záujmov.

33. **Výchova k ľudským právam v ranom detstve.** Výbor tiež s ohľadom na článok 29 a všeobecný komentár č. 1 (2001) odporúča zmluvným stranám Dohovoru, aby zahrnuli výchovu k ľudským právam do vzdelávania v ranom veku. Takáto výchova by mala deťom poskytovať praktické príležitosti k uplatňovaniu ich práv a zodpovedností spôsobmi, ktoré rešpektujú ich záujmy, starosti a rozvíjajúce sa schopnosti. Výchova malých detí k ľudským právam by zároveň mala byť prítomná v každodennom živote v domácnosti, v strediskách starostlivosti o deti, v programoch vzdelávania v ranom detstve a v iných komunitných priestoroch a zariadeniach, s ktorými sa môžu malé deti stotožniť.

34. **Možnosť odpočinku, voľného času a hry.** Výbor si všíma, že zmluvné strany Dohovoru a iní činitelia nevenujú dostatočnú pozornosť uplatňovaniu ustanovení článku 31 Dohovoru, ktorý zaručuje „dieťaťu právo na odpočinok a voľný čas, právo venovať sa hre a oddychovej činnosti zodpovedajúcej jeho veku, ako aj slobodne sa zúčastňovať kultúrneho života a umeleckej činnosti“. Hranie sa je jedným z najvýraznejších znakov raného detstva. Prostredníctvom hry môžu deti využívať a testovať svoje aktuálne schopnosti, či už sa hrajú osve alebo s inými deťmi. Kreatívna hra a učenie spojené s objavovaním a prieskumom majú svoju nezastupiteľnú úlohu v rámci výchovy v ranom detstve, avšak samotné uplatňovanie práva na odpočinok, voľný čas a hru je často brzdené nedostatkom príležitostí na stretávanie sa, hranie a

interakciu malých detí v bezpečnom, podporujúcom a podnetnom prostredí bez zbytočných stresových faktorov. Právo detí na hru je ohrozené predovšetkým v mnohých mestských prostrediach. Štruktúra a hustota obytnej zástavby, komerčných stredísk a dopravných systémov v kombinácii s hlukom, znečistením a inými druhmi nebezpečenstiev tu vytvára obzvlášť rizikové prostredie pre malé deti. Právo detí na hru môže byť tiež obmedzované nadmerným množstvom domácich prác (predovšetkým u dievčat) alebo vysokokonkurenčným školským prostredím. Výbor preto apeluje na zmluvné strany Dohovoru, mimovládne organizácie a súkromný sektor, aby identifikovali a odstránili možné prekážky k uplatňovaniu týchto práv najmenšími deťmi, vrátane v rámci stratégií na potlačanie chudoby. Architektonické riešenie miest, zariadení a priestorov pre hru a oddych by malo za pomoci príslušných konzultácií zohľadňovať právo detí na vyjadrenie svojich názorov (čl. 12). Zmluvné strany Dohovoru sú preto nabádané, aby implementácii práva na odpočinok, voľný čas a hru venovali zvýšenú pozornosť a vymedzili primerané ľudské aj finančné zdroje

35. **Moderné komunikačné technológie a rané detstvo.** Článok 17 uznáva, že tradičné tlačové aj moderné médiá založené na informačných technológiách môžu pozitívne prispievať k vykonávaniu práv detí. Rané detstvo predstavuje špecializovaný trh pre vydavateľov a producentov médií, ktorí by mali byť nabádaní k šíreniu materiálov primeraných schopnostiam a záujmom malých detí, sociálne a výchovne prospešných ich blahu a odrážajúcich národné a regionálne rozdiely v rámci pomerov, kultúry a jazyka dieťaťa. Zvýšenú pozornosť je potrebné venovať potrebám menšinových skupín ohľadne prístupu k médiám, ktoré podporujú ich identifikáciu a začleňovanie do spoločnosti. Článok 17 (e) tiež spomína úlohu zmluvných strán Dohovoru pri zabezpečovaní ochrany detí pred nevhodnými a potenciálne škodlivými materiálmi. Osobitný dôvod na obavy pritom vzbudzuje najmä rýchly nárast rôznorodosti a prístupnosti moderných technológií, vrátane internetových médií. Vystavením sa nevhodným alebo nedôstojným materiálom sú zvlášť ohrozené malé deti. Výbor preto nabáda zmluvné strany Dohovoru k regulácii tvorby a dodávania médií s cieľom ochrániť malé deti, ako aj podporiť rodičov alebo opatrovníkov pri plnení ich príslušných výchovných povinností (čl. 18).

VI. MALÉ DETI VYŽADUJÚCE ZVLÁŠTNÚ OCHRANU

36. **Zraniteľnosť malých detí voči rizikám.** V rámci tohto všeobecného komentára výbor poukazuje na fakt, že značný počet malých detí vyrastá v ťažkých podmienkach, v ktorých dochádza k porušovaniu ich práv. Malé deti sú obzvlášť ohrozené nespoľahlivými a nestálymi vzťahmi s rodičmi a opatrovníkmi, vyrastaním v prostredí extrémnej chudoby a núdze, v prostredí poznačenom konfliktom a násilím alebo mimo svojich domovov ako utečenci, prípadne inými nepriaznivými okolnosťami. Malé deti ťažšie chápu takéto okolnosti a nedokážu vzdorovať škodlivým vplyvom na ich zdravie alebo na ich telesný, duševný, duchovný, morálny či spoločenský rozvoj. Zvýšené riziko hrozí predovšetkým v prípadoch, keď rodičia alebo iní opatrovníci nedokážu poskytnúť primeranú ochranu, či už z dôvodu ochorenia alebo úmrtia, prípadne v dôsledku rozvrátenia rodín alebo komunít. Malé deti vyžadujú osobitnú pozornosť aj bez ohľadu na takéto neľahké podmienky, keďže v ranom detstve prechádzajú prudkými rozvojovými zmenami, sú oveľa zraniteľnejšie voči ochoreniam, úrazom alebo nepriaznivému prostrediu, nedokážu sa účinne vyhýbať alebo brániť ťažkostiam a pri ochrane a podpore svojich najlepších záujmov závisia na iných osobách. V nasledujúcich odsekoch upriamuje výbor pozornosť zmluvných strán na najvýznamnejšie nepriaznivé okolnosti spomínané v Dohovore, ktoré majú zreteľný dopad na práva v ranom detstve. Tento zoznam rozhodne nie je vyčerpávajúci. Deti môžu byť navyše vystavené celému súboru rizík. Zmluvné strany by mali vo

všeobecnosti zaistiť, aby každé dieťa za každých okolností dostalo primeranú ochranu pri plnení práv:

(a) *Zneužívanie a zanedbávanie (čl. 19)*. Malé deti sa často stávajú obeťami zanedbávania, týrania a zneužívania, vrátane telesného a duševného násillia. Takéto konanie je o to ničivejšie, že k nemu často dochádza priamo v ich rodinách. Malé deti sú najmenej schopné vyhnúť sa, odporovať a pochopiť, čo sa okolo nich deje a vyhľadať pomoc u iných osôb. Existuje dostatok dôkazov, že traumy, ktoré sú dôsledkom takéhoto zanedbávania a zneužívania, negatívne ovplyvňujú rozvoj, vrátane merateľných vplyvov na proces dozrievania mozgu u najmenších detí. S prihliadnutím na rozšírený výskyt zneužívania a zanedbávania detí v ranom veku a na dôkazy dlhodobých následkov takéhoto správania by mali zmluvné strany Dohovoru prijať všetky potrebné opatrenia na ochranu ohrozených malých detí a obetí zneužívania a vykonať pozitívne kroky na podporu ich zotavenia pri súčasnom zabránení stigmatizácii v dôsledku príkoria, ktoré si museli vytrpieť.

(b) *Deti bez rodín (čl. 20 a 21)*. Právo detí na rozvoj je vážne ohrozené v prípadoch ich osirenia, opustenia alebo straty rodinnej starostlivosti alebo v prípadoch, keď trpia dlhodobým narušením vzťahov či odlúčením (napr. v dôsledku prírodných katastrof alebo iných podobných situácií, epidémií, ako napríklad HIV/AIDS, uväznenia rodičov, ozbrojených konfliktov, vojen a núteného vystaňovalectva). Tieto nepriazne osudu vplývajú na deti rôznym spôsobom v závislosti od ich osobnej nezlomnosti, veku a okolností, ako aj dostupnosti iných zdrojov podpory a alternatívnej starostlivosti. Výsledky výskumov naznačujú, že nízka úroveň inštitucionálnej starostlivosti dokáže len slabo podporovať zdravý telesný a duševný rozvoj a môže mať negatívny dopad na proces dlhodobého začleňovania do spoločnosti, predovšetkým pre deti mladšie ako 3 roky, ale aj deti mladšie ako 5 rokov. Vychádzajúc z predpokladu potreby alternatívnej starostlivosti môže skoré umiestnenie malých detí do rodinnej starostlivosti alebo starostlivosti rodinného typu vskutku priniesť pozitívne výsledky. Výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby podporovali tie formy alternatívnej starostlivosti, ktoré dokážu malým deťom zaistiť bezpečnosť, nepretržitú starostlivosť a lásku a príležitosti pre vytváranie dlhodobých vzťahov založených na vzájomnej dôvere a úcte, napríklad pestúnsku starostlivosť, osvojenie a podporu pre členov širších rodín. Pri plánovaní osvojenia je potrebné zabezpečiť, aby bol „najlepší záujem dieťaťa tým najdôležitejším hľadiskom“ (čl. 21), nielen „prvoradým hľadiskom“ (čl. 3) a zároveň je potrebné zohľadňovať a rešpektovať všetky príslušné práva dieťaťa a záväzky zmluvných strán, ktoré sú ustanovené na iných miestach v Dohovore a pripomínané v tomto všeobecnom komentári.

(c) *Utečenci (čl. 22)*. Malé deti, ktoré sú utečencami, budú s najväčšou pravdepodobnosťou trpieť silnou dezorientáciou, pretože prišli o mnoho zo svojho každodenného okolia a vzťahov. Spolu so svojimi rodičmi majú nárok na rovnocenný prístup k zdravotnej starostlivosti, vzdelávaniu a iným službám. Ohrozené sú predovšetkým deti bez sprievodu alebo odlúčené od svojich rodín. Výbor ponúka podrobné pokyny ohľadne starostlivosti a ochrany detí vo všeobecnom komentári č. 6 (2005) o zaobchádzaní s deťmi bez sprievodu a odlúčenými deťmi mimo ich krajiny pôvodu.

(d) *Deti so zdravotným postihnutím (čl. 23)*. Rané detstvo je obdobím, kedy sa zvyčajne identifikuje zdravotné postihnutie a rozoznáva dopad na blaho a rozvoj detí. Malé deti by nikdy nemali byť umiestňované do zariadení výlučne z dôvodu zdravotného postihnutia. V prvom rade je potrebné zabezpečiť im rovnocenné príležitosti k plnej účasti na vzdelávaní a

komunitnom živote, vrátane prostredníctvom odstránenia prekážok, ktoré im bránia pri uplatňovaní ich práv. Malé deti so zdravotným postihnutím majú nárok na primeranú odbornú pomoc, vrátane podpory pre svojich rodičov (alebo iných opatrovníkov). Pri zaobchádzaní s deťmi so zdravotným postihnutím je potrebné v každom prípade jednať s úctou a spôsobom, ktorý podnecuje ich sebestačnosť. (Vid' tiež odporúčania výboru vo všeobecnej diskusii z roku 1997 na tému „Práva detí so zdravotným postihnutím“, obsiahnuté v dokumente CRC/C/66.).

(e) *Škodlivá práca (čl. 32)*. V niektorých krajinách a regiónoch sa deti zapájajú do práce už v ranom detstve. Takáto práca často zahŕňa potenciálne nebezpečné a vykorisťovateľské činnosti a činnosti, ktoré môžu poškodzovať ich zdravie, vzdelanie a dlhodobé vyhliadky. Malé deti môžu byť napríklad nútené k domácim či poľnohospodárskym prácam, prípadne k pomoci rodičom alebo súrodencom pri nebezpečných činnostiach. Dokonca už aj bábätká sa môžu stať obeťami ekonomického vykorisťovania, keď sa zneužívajú alebo prenajímajú na žobranie. Veľmi znepokojivé je aj vykorisťovanie malých detí zábavným priemyslom, vrátane televízie, filmu, reklamy a iných moderných médií. Zmluvné strany Dohovoru nesú mimoriadnu zodpovednosť za extrémne formy nebezpečnej práce detí, ktoré uvádza Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 182 o najhorších formách detskej práce z roku 1999.

(f) *Zneužívanie návykových látok (čl. 33)*. Malé deti podliehajú zneužívaniu návykových látok len veľmi zriedka, môžu však vyžadovať odbornú zdravotnú starostlivosť v prípade narodenia sa matkám závislým na alkohole alebo drogách a ochranu v prípadoch, kde sa v rodine vyskytuje narkománia a deti tak môžu byť ohrozené kontaktom s drogami. Deti môžu tiež trpieť negatívnymi dôsledkami užívania alkoholu alebo drog na životnú úroveň rodiny a na kvalitu starostlivosti, pričom sú zároveň vystavené nebezpečenstvu skorého počiatku užívania návykových látok.

(g) *Sexuálne zneužívanie a vykorisťovanie (čl. 34)*. Malé deti, predovšetkým dievčatá, sú mimoriadne zraniteľné voči skorému sexuálnemu zneužívaniu a vykorisťovaniu v rámci svojich rodín a mimo nich. Ohrozené sú predovšetkým malé deti v obzvlášť zložitých podmienkach, napríklad dievčatá pracujúce ako pomocnice v domácnosti. Malé deti sa môžu stať aj obeťami producentov pornografie. Túto problematiku pokrýva Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii z roku 2002.

(h) *Predaj, obchodovanie a unášanie detí (čl. 35)*. Výbor už mnohokrát vyjadril obavy v súvislosti s dôkazmi o predaji a obchodovaní s opustenými a odlúčenými deťmi na rôzne účely. Pokiaľ ide o najmladšie vekové skupiny, tieto účely môže zahŕňať osvojenie, predovšetkým (ale nielen) v prospech cudzincov. Okrem Opčného protokolu o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii sa tematikou zaoberal aj Haagsky dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach z roku 1993, ktorý poskytuje rámec a mechanizmy pre zabráňovanie zneužívaniu v danej oblasti. Výbor vždy dôrazne žiadal všetky zmluvné strany, ktoré uznávajú a/alebo povoľujú osvojenie, aby tento dohovor ratifikovali alebo k nemu pristúpili. Pri boji s takýmto porušovaním práv môže spolu s medzinárodnou spoluprácou napomôcť aj všeobecne platné zabezpečenie zápisu pôrodu.

(i) *Deviantné správanie a porušovanie zákona (čl. 40)*. Malé deti (tu vymedzené ako mladšie než 8 rokov; vid' odsek 4) by za žiadnych okolností nemali byť zahrnuté do právnych definícií spodnej hranice veku trestnej zodpovednosti. Malé deti, ktoré sa neprístojne správajú alebo porušujú zákon, vyžadujú pomoc a porozumenie. Cieľom by pritom malo byť zlepšenie ich schopnosti osobnej kontroly, sociálnej empatie a riešenia konfliktov. Zmluvné strany Dohovoru

by zároveň mali rodičom alebo opatrovníkom zabezpečiť náležitú podporu a výcvik pri plnení ich povinností (čl. 18) a malým deťom prístup ku kvalitnému vzdelaniu a starostlivosti. V prípade potreby je tiež potrebné zaistiť odborné poradenstvo alebo terapiu.

37. Pri všetkých týchto a iných prípadoch a formách zneužívania a vykorisťovania (čl. 36) vyzýva výbor zmluvné strany Dohovoru, aby zohľadnili mimoriadne chýlostivú situáciu malých detí vo všetkých legislatívach, politikách a zásahoch s cieľom podporovať telesnú a duševnú rekonvalescenciu a opätovné začleňovanie do spoločnosti v prostredí podnecujúcom dôstojnosť a sebaúctu (čl. 39).

VII. VYTVÁRANIE KAPACÍT PRE RANÉ DETSTVO

38. **Pridelovanie zdrojov pre rané detstvo.** Výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby prijali komplexné, strategické a časovo viazané plány pre obdobie raného detstva, založené na dodržiavaní práv, s cieľom zabezpečiť plné uplatňovanie práv malých detí počas tejto kritickej fázy ich života (a s ohľadom na dopad skúseností a zážitkov v ranom detstve na ich dlhodobé vyhliadky). Takýto postup vyžaduje zvýšené pridelovanie ľudských a finančných zdrojov pre služby a programy v ranom detstve (čl. 4). Výbor uznáva, že zmluvné strany pri vykonávaní práv detí v ranom detstve vychádzajú z rôznych počiatočných bodov, a to z hľadiska existujúcej infraštruktúry pre politiky, služby a odborný výcvik v oblasti raného detstva, ako aj úrovne dostupných zdrojov, ktoré možno prideliť. Výbor tiež berie na vedomie, že zmluvné strany Dohovoru môžu pri implementácii práv v detstve čeliť problémom spojeným s presadzovaním iných priorít, napríklad v prípade absencie všeobecných zdravotných služieb a základného vzdelania. Napriek tomu je z mnohých vyššie uvedených dôvodov dôležité prideliť dostatočné verejné investície do služieb, infraštruktúry a celkových zdrojov pre rané detstvo. Výbor preto vyzýva zmluvné strany, aby rozvíjali pevné a spravodlivé partnerstvá medzi vládou, verejnými službami, mimovládnyimi organizáciami, súkromným sektorom a rodinami za účelom financovania komplexných služieb podpory práv malých detí. Výbor nakoniec zdôrazňuje, že prípadná decentralizácia služieb by nemala malé deti znevýhodňovať.

39. **Zber a správa údajov.** Výbor opätovne potvrdzuje význam komplexných a aktuálnych kvantitatívnych a kvalitatívnych údajov o všetkých aspektoch raného detstva pri vypracovaní, monitorovaní a hodnotení dosiahnutého postupu a pri vyhodnocovaní dopadu politik. Výbor si uvedomuje, že mnoho zmluvných strán postráda primerané celonárodné systémy zberu údajov o ranom detstve v mnohých oblastiach vytýčených v Dohovore a že konkrétne a dôsledne rozčlenené informácie o deťoch v útlom veku nie sú vždy k dispozícii. Výbor nabáda zmluvné strany, aby vyvinuli systém zberu údajov a ukazovateľov v súlade s ustanoveniami Dohovoru a rozčlenených podľa pohlavia, veku, rodinnej štruktúry, metského a vidieckeho sídla a iných príslušných kategórií. Takýto systém by mal obsiahnuť všetky deti do veku 18 rokov a zameriavať sa na rané detstvo a predovšetkým na deti zo zraniteľných skupín.

40. **Vytváranie kapacít pre výskum v oblasti raného detstva.** Ako už bolo spomenuté, rozsiahly výskum sa zaoberá všetkými aspektmi zdravia, rastu a kognitívneho, sociálneho a kultúrneho rozvoja detí, dopadom pozitívnych a negatívnych faktorov na ich blaho a možnými dôsledkami programov starostlivosti a vzdelávania v ranom detstve. Zároveň sa zvyšuje objem výskumu v oblasti raného detstva z ľudskoprávneho hľadiska, zameraného predovšetkým na spôsoby, akými možno rešpektovať participačné práva detí, vrátane prostredníctvom ich účasti vo výskumnom procese. Teória a dôkazy pochádzajúce z takéhoto výskumu majú veľký potenciál pri vývoji politik a postupov, ako aj pri monitorovaní a hodnotení iniciatív a vzdelania

a výcviku všetkých osôb, ktoré zodpovedajú za blaho malých detí. Výbor však upriamuje pozornosť aj na obmedzenia súčasného výskumu v dôsledku jeho zamerania na rané detstvo v obmedzenom rozsahu kontextov a svetových regiónov. Výbor odporúča zmluvným stranám Dohovoru, aby pri plánovaní raného detstva rozvíjali celoštátne a lokálne kapacity pre výskum v oblasti raného detstva, predovšetkým z hľadiska uplatňovania práv.

41. **Výchova k právam v ranom detstve.** Poznatky a odborné znalosti o ranom detstve nie sú statické, ale postupom času sa menia v dôsledku sociálnych trendov, ktoré ovplyvňujú životy malých detí, ich rodičov a iných opatrovníkov, transformujúcich sa politík a priorít ohľadne ich starostlivosti a vzdelávania, inovácií v oblasti zdravotnej starostlivosti, osnov a pedagogiky, ako aj nového výskumu. Uplatňovanie práv detí v ranom detstve predstavuje výzvu pre všetky zodpovedné osoby, ako aj pre samotné deti v rámci procesu chápania ich úlohy v rodinách, školách a komunitách. Výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby zabezpečili systematické školenie ohľadne práv dieťaťa pre deti a ich rodičov, ako aj pre odborníkov pracujúcich s deťmi a pre deti, predovšetkým parlamentných zástupcov, sudcov, funkcionárov, právnikov, policajných zložiek, štátnych úradníkov, zamestnancov inštitúcií a ústavov pre deti, pedagógov, zdravotný personál, sociálnych pracovníkov a predstaviteľov miestnych komunít. Výbor taktiež odporúča v tejto súvislosti realizovať verejné kampane pre šírenie povedomia.

42. **Medzinárodná pomoc.** Výbor zohľadňuje nedostatok zdrojov mnohých zmluvných strán Dohovoru pri ich snahách o implementáciu komplexných opatrení vymedzených v tomto všeobecnom komentári a vyzýva preto darcovské inštitúcie, vrátane Svetovej banky, iných útvarov Organizácie spojených národov a bilaterálnych darcov k finančnej aj technickej podpore programov rozvoja raného detstva. Takáto pomoc by zároveň mala predstavovať jeden z ich hlavných cieľov pri podpore trvalo udržateľného rozvoja v krajinách prijímajúcich medzinárodnú pomoc. Vytváranie kapacít pre rané detstvo môže napomôcť aj účinná medzinárodná spolupráca v oblasti vývoja politík, programov, výskumu a odborného výcviku.

43. **Čo ďalej?** Výbor vyzýva všetky zmluvné strany Dohovoru, medzivládne organizácie, akademickú obec, odborné skupiny a miestne občianske organizácie nepoľavovať v úsilí pri presadzovaní zakladania nezávislých inštitúcií pre práva detí a podpore nepretržitého dialógu a výskumu na najvyššej úrovni ohľadne kritického významu kvality raného detstva, a to vrátane dialógu na medzinárodnej, vnútroštátnej, oblastnej aj miestnej úrovni.

Poznámky

¹ Vid' Lansdown G., *Rozvíjajúce sa schopnosti dieťaťa*, (Výskumné stredisko Innocenti, UNICEF, Florencia, 2005).

² Vid' Globálna stratégia pre výživu dojčiat a malých detí, Svetová zdravotnícka organizácia, 2003.